DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 3 oktober 2000 *

I mål C-9/99,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), från Cour d'appel de Grenoble (Frankrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Échirolles Distribution SA

och

Association du Dauphiné m.fl.,

angående tolkningen av artikel 3 c och 3 g i EG-fördraget (nu artikel 3 c och 3 g EG i ändrad lydelse), artiklarna 3a och 5 i EG-fördraget (nu artiklarna 4 EG och 10 EG), artikel 7a andra stycket i EG-fördraget (nu artikel 14.2 EG i ändrad lydelse), och artiklarna 102a, 103.3 och 103.4 (nu artiklarna 98 EG, 99.3 och 99.4 EG),

* Rättegångsspråk: franska.

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.C. Moitinho de Almeida (referent) samt domarna R. Schintgen, C. Gulmann, J.-P. Puissochet och V. Skouris,

generaladvokat: S. Alber,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören D. Louterman-Hubeau,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Échirolles Distribution SA, genom advokaten P. Clément-Cuzin, Grenoble,

— Association du Dauphiné, Association des libraires de bandes dessinées, Momie Folie SARL och Union des libraires de France, genom advokaterna P. Simoneau och C. Cochet, Lille,

— Frankrikes regering, genom K. Rispal-Bellanger, sous-directeur, utrikesministeriets rättsavdelning, och F. Million, chargé de mission, samma avdelning, båda i egenskap av ombud,

— Greklands regering, genom biträdande juridiske rådgivaren G. Kanellopoulos, statens rättsliga råd, och E.-M. Mamouna, rättstjänsten, utrikesministeriets avdelning för gemenskapsrätt, båda i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom C. Pesendorfer, Oberrätin, Bundeskanzleramt, i egenskap av ombud,

— Norges regering, genom biträdande generaldirektören J. Bugge-Mahrt, utrikesministeriet, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom W. Wils, rättstjänsten, och O. Couvert-Castéra, nationell tjänsteman med förordnande vid rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 6 april 2000 av: Échirolles Distribution SA, företrätt av advokaten L. Germain Phion, Grenoble, Association du Dauphiné m.fl., företrädda av advokaterna P. Simoneau och C. Cochet, Frankrikes regering, företrädd av F. Million, Greklands regering, företrädd av biträdande juridiske rådgivaren G. Paraskevopoulou, statens rättsliga råd, i egenskap av ombud, Österrikes regering, företrädd av T. Kramler, Magister, Verfassungsdienst vid Bundeskanzleramt, i egenskap av ombud, och kommissionen, företrädd av W. Wils,

och efter att den 6 juni 2000 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Cour d'appel de Grenoble har genom beslut av den 13 januari 1999, som inkom till domstolens kansli den 18 januari samma år, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG) ställt en fråga om tolkningen av artikel 3 c och 3 g i EG-fördraget (nu artikel 3 c och 3 g EG i ändrad lydelse), artiklarna 3a och 5 i EG-fördraget (nu artiklarna 4 EG och 10 EG), artikel 7a andra stycket i EG-fördraget (nu artikel 14.2 EG i ändrad lydelse), och artiklarna 102a, 103.3 och 103.4 i EG-fördraget (nu artiklarna 98 EG, 99.3 och 99.4 EG).

2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan bolaget Échirolles Distribution SA, som driver rörelse under firman "Centre Leclerc" (nedan kallat Échirolles), och bokhandlaren Patrick Corbet och Association du Dauphiné m.fl., avseende saluföring av böcker till ett pris som med mer än 5 procent understiger det pris som har fastställts av förläggaren eller importören.

Den nationella lagstiftningen

3 Artikel 1 i lag nr 81-766 av den 10 augusti 1981 om fasta bokpriser (*JORF* den 11 augusti 1981, nedan kallad lagen av den 10 augusti 1981) har följande lydelse:

"Varje fysisk eller juridisk person som ger ut eller importerar böcker är skyldig att fastställa ett försäljningspris på de böcker denne ger ut eller importerar.

Allmänheten skall underrättas om detta pris. Genom ett dekret skall det preciseras bland annat hur priset skall anges på böckerna och förläggarens eller importörens skyldigheter vad avser uppgifter som gör det möjligt att identifiera böckerna och vad avser beräkning av de tidsfrister som föreskrivs i denna lag.

Varje detaljhandlare skall erbjuda böcker till styckeförsäljning utan prispåslag. Detaljhandlaren kan dock göra prispåslag, enligt föregående överenskommelse, för kostnader eller ersättningar för särskilda tilläggstjänster som köparen uttryckligen har begärt. Prispåslag är inte tillåtna i övrigt.

Detaljhandlarna skall tillämpa ett försäljningspris på mellan 95 procent och 100 procent av det pris som förläggaren eller bokimportören har fastställt.

Om importen gäller böcker som har getts ut i Frankrike får det försäljningspris som fastställs av importören inte vara lägre än det pris som fastställs av förläggaren.

[Artikel 1 i lag nr 85-500 av den 13 maj 1985.] Bestämmelserna i föregående stycke är inte tillämpliga på böcker som importeras från en annan stat som är medlem av Europeiska ekonomiska gemenskapen, förutom i fall då det framgår av objektiva omständigheter, exempelvis att boken aldrig har saluförts i den staten, att transaktionens enda syfte är att kringgå bestämmelserna i fjärde stycket."

Tvisten vid den nationella domstolen

4 Échirolles förpliktades i Tribunal de commerce de Grenobles dom av den 12 december 1997 att utge vissa belopp i skadestånd till svarandena i målet vid den hänskjutande domstolen på grund av att bolaget hade salufört böcker till ett pris som med mer än 5 procent understeg det pris som, i enlighet med artikel 1 fjärde stycket i lagen av den 10 augusti 1981, hade fastställts av förläggaren eller importören.

5 Échirolles överklagade denna dom till Cour d'appel de Grenoble och yrkade att Europeiska gemenskapernas domstol skulle anmodas att meddela ett förhandsavgörande beträffande frågan huruvida den franska lagstiftningen är förenlig med reglerna om "en inre marknad som skall omfatta samtliga unionens stater" enligt föreskrifterna därom i artiklarna 3 g, 5 och 7a i fördraget.

6 Svarandena i den nationella domstolen har hävdat att enligt EG-domstolens rättspraxis är lagen av den 10 augusti 1981 förenlig med artiklarna 30, 34 och 36 i EG-fördraget (nu artiklarna 28 EG, 29 EG och 30 EG i ändrad lydelse) och att EG-domstolen har ansett att eftersom det inte finns någon konkurrenspolitik inom gemenskapen för bokbranschen, är medlemsstaternas skyldigheter enligt artiklarna 3, 5 och 85 i EG-fördraget (nu artikel 81 EG) inte tillräckligt preciserade för att medlemsstaterna skall kunna förbjudas att utfärda lagregler om fasta bokpriser.

7 Den hänskjutande domstolen har i begäran om förhandsavgörande erinrat om att systemet med fasta bokpriser är förbjudet enligt gemenskapsrätten enligt antingen artikel 85 i fördraget, om det har tillkommit på grund av ett samordnat förfarande mellan personer som är yrkesverksamma inom branschen (dom av den 17 januari 1984 i de förenade målen 43/82 och 63/82, VBVB och VBBB mot kommissionen, REG 1984, s. 19; svensk specialutgåva volym 7, s. 19), eller artiklarna 30 och 36 i fördraget, om det utgör ett hinder för handeln mellan medlemsstaterna. Den nationella domstolen har också erinrat om att den franska lagstiftningen har ändrats flera gånger på grund av EG-domstolens svar i olika

förhandsavgöranden (vissa förhandsavgöranden gav upphov till dekret nr 90-73 av den 10 januari 1990 och ett cirkulär av samma datum), och om att den omständigheten att kommissionen inte har vidtagit några åtgärder tyder på att denna lagstiftning inte längre strider mot gemenskapsreglerna om den fria rörligheten för varor mellan medlemsstaterna.

8 Den nationella domstolen har vidare anmärkt att domstolen i dom av den 10 januari 1985 i mål 229/83, Leclerc och Thouars Distribution (REG 1985, s. 1; svensk specialutgåva, volym 8, s. 1), har ansett att artikel 5 andra stycket jämförd med artikel 3 f i EEG-fördraget (senare artikel 3 g i EG-fördraget, nu artikel 3 g EG i ändrad lydelse) och artikel 85 i nämnda fördrag, på gemenskapsrättens nuvarande stadium, inte innebär ett förbud för medlemsstaterna att utfärda lagregler, enligt vilka detaljhandelspriset på böcker skall fastställas av förläggaren eller av bokimportören och åläggas varje detaljhandlare. Den hänskjutande domstolen har anmärkt att EG-domstolen i punkt 20 i nämnda dom har anfört att gemenskapens konkurrenspolitik inte omfattar rent nationella system eller nationell praxis inom bokbranschen, och som medlemsstaterna är skyldiga att följa enligt sin plikt att avstå från varje åtgärd som kan äventyra att fördragets mål uppnås. Den hänskjutande domstolen har understrukit att EG-domstolen var noga med att förtydliga att den endast uttalade sig om gemenskapsrätten på dess dåvarande stadium.

9 Den hänskjutande domstolen har vad avser tolkningsfrågan — såsom Échirolles har formulerat den — konstaterat att vid den tidpunkt då EG-domstolen uttalade sig om den franska lagstiftningens förenlighet med gemenskapsrätten nämndes inte den inre marknaden i artikel 3 c i fördraget, och artikel 7a i fördraget fanns inte. Den hänskjutande domstolen anser att för att bedöma relevansen av en eventuell begäran om förhandsavgörande finns det skäl att undersöka om begreppet inre marknad är begränsat till en marknad där varorna rör sig fritt mellan staterna eller om det rör sig om en enda marknad och reglerna om denna marknads funktion är bindande såväl för medlemsstaterna som för enskilda.

10 Den hänskjutande domstolen har härvid, av den omständigheten att principen om den fria rörligheten för varor ingick i artikel 3 c i EEG-fördraget innan begreppet inre marknad infördes, dragit slutsatsen att den inre marknaden inte kan likställas med ett område med fri rörlighet för varor, vilket är en tolkning som skulle begränsa gemenskapslagstiftarens vilja. Den inre marknaden har för övrigt

redan i punkt 33 i dom av den 5 maj 1982 i mål 15/81, Schul (REG 1982, s. 1409; svensk specialutgåva, volym 6, s. 369), beskrivits som att medlemsstaternas nationella marknader slås samman till en enda marknad, och denna sammanslagning synes sätta stopp för medlemsstaternas möjligheter att inom sina territorier upprätta en zon utan konkurrens för en viss produkt genom att förplikta tillverkarna (förläggarna) att fastställa ett pris från vilket återförsäljarna (bokhandlarna) inte får avvika på ett avgörande sätt genom att ta hänsyn till den situation som köparen på marknaden befinner sig i.

11 Den hänskjutande domstolen anser vidare att konstaterandet i punkt 20 i domen i det ovannämnda målet Leclerc och Thouars Distribution har förlorat sin relevans, då "den inre marknaden", till skillnad från den gemensamma marknaden i artikel 2 i EG-fördraget (nu artikel 2 EG i ändrad lydelse), enligt artikel 3 c och 3 g i fördraget, har blivit ett positivrättsligt begrepp.

12 Den hänskjutande domstolen har tillagt att "den inre marknaden" synes vara ett redan tillskapat instrument med syfte att uppnå målet "ekonomisk och social sammanhållning" som avses i artikel B första strecksatsen i Fördraget om Europeiska unionen (nu artikel 2 första strecksatsen EU i ändrad lydelse) och domstolen har vidare hänvisat till medlemsstaternas skyldighet att "handla i överensstämmelse med principen om en öppen marknadsekonomi med fri konkurrens" (vilken har uppställts i artiklarna 3a och 102a och genomförts genom artikel 103.3 och 103.4 i fördraget), eftersom dessa regler synes innebära sådana precisa och ovillkorliga skyldigheter som karaktäriserar den positiva rätten och som också gäller i förhållande till staterna själva.

13 Den hänskjutande domstolen har vidare anmärkt att denna enda inre marknad, vilken styrs av principen om en marknadsekonomi med fri konkurrens, inte synes innehålla något positivrättsligt undantag till förmån för böcker, vilket framgår av punkt 30 i domen i det ovannämnda målet Leclerc och Thouars Distribution. Den har vidare anfört att rådets beslut 97/C 305/02 av den 22 september 1997 om gränsöverskridande fasta bokpriser inom europeiska språkområden (EGT C 305, s. 2) — som erkänner "bokens dubbla beskaffenhet, på en gång bärare av kulturella värden och förmögenhetsobjekt med ett handelsvärde" — beaktar "tillägget av artikel 128.4 i fördraget", vilken ger begreppet kultur en definition som särskilt är inriktad mot konstnärligt och litterärt skapande. Enligt den nationella domstolen är den franska lagstiftningen om bokpriser allmän och den

omfattar även tekniska böcker, vilket fördyrar kostnaderna för de företag där information genom böcker är nödvändig och viktig och där det inte råder någon konkurrens (jurister, läkare, arkitekter). Kommissionen har uppmanats att ta hänsyn till sådana omständigheter för "att göra en balanserad utvärdering av bokens kulturella och ekonomiska aspekter".

14 Eftersom Cour d'appel de Grenoble inte kan vänta på att en framtida ändring företas av gemenskapsrätten beträffande bokpriser och eftersom Échirolles har anfört att tillskapandet av den inre marknaden skulle kunna medföra att EG-domstolen ändrar sin tidigare praxis, som har tillkommit med hänsyn till "gemenskapsrättens nuvarande stadium", har den vilandeförklarat målet och ställt följande fråga till domstolen:

"Är den franska lagstiftningen enligt vilken förläggare är skyldiga att ålägga bokhandlarna ett fast pris för återförsäljning av böcker, oavsett vilket innehåll böckerna har och i förhållande till såväl konsumenter som dem som förvärvar böckerna i yrkesmässigt syfte, förenlig med den inre marknaden som inrättades den 1 januari 1993 och särskilt med artiklarna 3 c och 3 g, 5, 7a andra stycket, 102a samt 103.3 och 103.4 i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen, ändrad genom Europeiska enhetsakten och Fördraget om Europeiska unionen?"

Prövning av tolkningsfrågan

15 Det framgår av fast rättspraxis att domstolen inom ramen för ett förfarande enligt artikel 177 i fördraget endast kan ta ställning till frågor som rör tolkningen och giltigheten av gemenskapsrätten, varvid det ankommer på den nationella domstolen att — med ledning av domstolens dom i målet om förhandsavgörande — bedöma bestämmelserna i nationell rätt (se bland annat dom av den 30 april 1998 i de förenade målen C-37/96 och C-38/96, Sodiprem m.fl., REG 1998, s. I-2039, punkt 22).

16 Tolkningsfrågan skall därför förstås så, att den hänskjutande domstolen frågar om artiklarna 3 c och 3 g, 3a, 5, 7a andra stycket, 102a och 103 i fördraget utgör hinder för tillämpning av en nationell lagstiftning enligt vilken förläggarna är skyldiga att ålägga bokhandlarna ett fast pris vid återförsäljning av böcker.

17 Échirolles har för det första hävdat att lagen av den 10 augusti 1981 har skapat en zon utan konkurrens och därför strider mot principen om en marknad som kännetecknas av samverkan mellan utbud och efterfrågan. Även om den franska lagstiftaren kanske har infört systemet med fasta bokpriser i syfte att skydda boken som ett medium för konstnärligt och litterärt skapande, har denne inte beaktat att lagen är generell och därför även omfattar tekniska böcker där ett sådant skydd inte är nödvändigt.

18 Échirolles har vidare anmärkt att även om boken kan anses som ett kulturellt medium är den inte frikopplad från ekonomin, vilket framgår bland annat av att bokpriserna och priserna på aktier i bolag i förlagsbranschen steg när lagen av den 10 augusti 1981 infördes.

19 Échirolles har för det andra anfört att när domstolen i sina avgöranden rörande det franska systemet med fasta bokpriser har ansett att principen att förläggaren fastställer priset är förenlig med gemenskapsrätten, har den hela tiden uttryckligen betonat att dess avgöranden rör gemenskapsrätten i dess aktuella lydelse (domen i det ovannämnda målet Leclerc och Thouars Distribution), det vill säga innan den inre marknaden skapades den 1 januari 1993. Enligt Échirolles kan bestämmelserna om den inre marknaden ha gjort att det franska systemet med fasta bokpriser inte längre är förenligt med berörda bestämmelser i EG-fördraget.

20 Échirolles anser för det tredje att den inre marknaden, såsom den nationella domstolen också har anmärkt, inte kan likställas med ett område med fri rörlighet för varor, vilket är en tolkning som skulle begränsa gemenskapslag-

stiftarens vilja (se domen i det ovannämnda målet Schul), och att denna marknad, som har bildats genom att medlemsstaternas nationella marknader har slagits samman, bör anses som en enda marknad där det råder fri konkurrens och att reglerna om denna marknads funktion är bindande såväl för staterna som för enskilda. Échirolles har, med hänvisning till principerna i artiklarna 3 c och 3 g, 3a, 5 och 102a i fördraget, vilka artikel 103.3 och 103.4 i fördraget syftar till att genomföra, tillagt att den inre marknaden måste anses som ett positivrättsligt begrepp.

21 Échirolles har slutligen gjort gällande att den franska lagstiftningen inte står i överensstämmelse med bestämmelserna i artikel 30 i fördraget, eftersom den är tillämplig när en bok inköps i Frankrike för att sedan expedieras till en annan medlemsstat, varför en medborgare i denna medlemsstat som köper en bok måste betala ett pris som har fastställts av den franske förläggaren, vilket är en omständighet som utgör ett hinder för varors fria rörlighet. Échirolles har tillagt att så är fallet även om hindret endast är av potentiell karaktär (dom av den 7 maj 1997 i de förenade målen C-321/94—C-324/94, Pistre m.fl., REG 1997, s. I-2343).

22 För att besvara den nationella domstolens fråga skall det först anmärkas, såsom domstolen redan har anmärkt i dom av den 14 juli 1998 i mål C-341/95, Bettati (REG 1998, s. I-4355), punkt 75, att artikel 3 i fördraget, som anger vilka mål gemenskapen skall uppnå i sin verksamhet, beskriver den gemensamma marknadens allmänna principer som skall tillämpas i förening med de kapitel i fördraget som är avsedda att omsätta dessa principer i praktiken.

23 Genom Europeiska enhetsakten infördes artikel 8a (senare artikel 7a i EG-fördraget, nu artikel 14 EG i ändrad lydelse), vilken definierar den inre marknaden och föreskriver åtgärder som skall vidtas för att upprätta densamma. Den inre marknaden utgör således framdeles ett av gemenskapens mål (artikel 3 c i fördraget).

24 Såsom kommissionen med rätta har anmärkt anger även dessa bestämmelser allmänna mål och de skall tolkas mot bakgrund av de bestämmelser i fördraget som rör genomförandet av dessa mål. Eftersom artiklarna 30, 36 och 85 i

fördraget inte har ändrats, finns det ingen anledning att ompröva domstolens tolkning av dessa bestämmelser, jämförda med artikel 5 i fördraget, i domen i det ovannämnda målet Leclerc och Thouars Distribution.

25 Artiklarna 3a, 102a och 103 i fördraget, som hänvisar till den ekonomiska politik som skall bedrivas enligt principen om en öppen marknadsekonomi med fri konkurrens (artiklarna 3a och 102a), kan inte anses som bestämmelser som ålägger medlemsstaterna klara och ovillkorliga skyldigheter, vilka enskilda kan åberopa vid nationell domstol. Det är tvärtom fråga om en allmän princip, vars tillämpning förutsätter komplexa ekonomiska bedömningar som det ankommer på den nationella lagstiftaren eller den nationella förvaltningen att göra.

26 Svaret på tolkningsfrågan blir således att artiklarna 3 c och 3 g, 3a, 5, 7a andra stycket, 102a och 103 i fördraget inte utgör hinder för tillämpning av en nationell lagstiftning enligt vilken förläggarna är skyldiga att ålägga bokhandlarna ett fast pris vid återförsäljning av böcker.

Rättegångskostnader

27 De kostnader som har förorsakats den franska, den grekiska, den österrikiska och den norska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 13 januari 1999 har ställts av Cour d'appel de Grenoble — följande dom:

Artikel 3 c och 3 g i EG-fördraget (nu artikel 3 c och 3 g EG i ändrad lydelse), artiklarna 3a och 5 i EG-fördraget (nu artiklarna 4 EG och 10 EG), artikel 7a andra stycket i EG-fördraget (nu artikel 14.2 EG i ändrad lydelse), och artiklarna 102a och 103 i EG-fördraget (nu artiklarna 98 EG och 99 EG) utgör inget hinder för tillämpningen av en nationell lagstiftning enligt vilken förläggarna är skyldiga att ålägga bokhandlarna ett fast pris vid återförsäljning av böcker.

Moitinho de Almeida Schintgen

Gulmann Puissochet Skouris

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 3 oktober 2000.

R. Grass J.C. Moitinho de Almeida

Justitiesekreterare Ordförande på sjätte avdelningen